

Mikä on totta? (Pentti Alanen)

Panu Raatikainen, Sami Pihlström ja Albert Kivinen ovat - tavalla tai toisella - käsitelleet filosofian klassista ongelmaa, realismin ja idealismin suhdetta *Tieteessä tapahtuu* -lehden numerossa 5/2000. Raatikainen kirjoittaa: "Mutta meidän tiedämme varsin hyvin, että tähdet ja trilobiitit olivat olemassa jo kauan ennen meitä ja myös että tähdet, trilobiitit jne. olisivat olleet olemassa vaikkei ihmislajia tai mitään sellaista olisi sittemmin kehittyneenkään."

Lähtekäämme siitä, että edellä lainattu lause on totta. Verrataan tätä Sven Krohnin -toista tarkoitusta varten - käyttämään merkkijonoon: "Pirootit karulovat elaattisesti." Onko tämä "lause" totta? Vaikka tämä merkkijono näyttää suomen kielen lauseelta, sanomme todennäköisesti: Eihän tuo merkitse mitään. Siksi sen totuudesta ei voi sanoa mitään. Siis: Raatikaisen toden lauseen täytyy merkitä jotakin. "Mutta meidän tiedämme varsin hyvin, että tähtien ja trilobiittien olemassaolosta" ei voida puhua ennen ihmisen ja hänen merkityksiä sisältävän kielensä ilmaantumista maailmaan. Näin ollen Raatilaisen lauseen totuus on jo postuloinut ihmiset olemassaoleviksi. K-O Apelin sanoin, "ihmiset ovat (...) aina jo etukäteen, siinä määrin kuin kieleen on sisältyneenä olevan olemusrakenteen etukäteistä ymmärtämistä".

Tämä ei ole idealismia, vaan - Pihlströmin kannan kaltainen (?), kantilainen tietomahdollisuksiämme koskeva rajoitus. Kun Raatikainen toteaa, että (Putnamin mukaan) "kieli olettaa jo realismin ja että yritelmät vaihtoehtoisiksi teorioiksi joudutaan näin muotoilemaan kielessä", niin yhtä hyvin voidaan todeta: kielen olemassaolo olettaa jo ihmisen olemassaolon. Raatikainenkin joutuu aloittamaan ihmisestä riippumattoman todellisuuden olemassaolon olettamisen siten, että ihminen on jo mukana: "Mehän tiedämme varsin hyvin..."

Tältä kannalta - Pihlströmin ja Kivisen keskustelua sivuava - yritys ratkaista idealismin ja realismin kiistaa tyyliin: voin esittää pitäviä argumentteja realismin/idealismien puolesta, siksi idealismi/realismi on väärässä, perustuu olettamukselle, että kyseessä on looginen ristiriita, jonka ratkaisu logiikan keinoin on ainakin periaatteessa mahdollinen. Tällöin kuitenkin postuloidaan maailman taakse maailmasta riippumaton kielen, logiikan tai matematiikan apriorinen koordinaatisto, eräänlainen tietoteoreettinen eetteri.

Jos kuitenkin otamme vakavasti Wittgensteinin teesin kielen ja maailman yhteenkietoutumisesta, emme kykene Münchhausenin temppuun filosofiassakaan, nostamaan itseämme tukasta. Raimo Lehden artikkeli paikasta samassa numerossa liittyy tähän sikäli, että ainakin kvanttifysiikan populaaritulkinnossa toistuvasti näytetään ikään kuin ajattelevan, että tarkkoja paikkoja on kyllä olemassa, mutta kvantin ominaisuuksista annetaan väärä kuva, jos katsotaan sillä olevan tarkka paikka. Entäpä jos ensiksi rakennamme realismin mukaisen tarkkojen paikkojen koordinaatiston näillä kvanteilla? Eikö puhe kvanttien paikkojen perustavasta todennäköisyysluonteesta myös

postuloi empiirisen maailman taakse matemaattisen, absoluuttiseksi oletetun paikkaverkon, todennäköisyyden kantajan, johon nähden todennäköisyys määritetään? Eikö ole niin, että jos jo vertailukoordinaatisto itsekin on perustavasti empiirinen ja tilastollinen, sen avulla ei saa selville, että kvantin sijainti on perustavasti tilastollinen?

Entäpä, jos matematiikkaa ei saakaan irti empiirisestä maailmasta, sen ulkopuoliseksi tuomariksi? Analogisesti, puhe ihmisen tai trilobiittien "olemisesta" jättää sivuun ne ongelmat, joita olemisen käsitteeseen on filosofiassa liitetty, aina Platonin Sofista - dialogista Kantin ja Heideggerin kautta Wittgensteiniin. K-O Apelin hyvä asiaa koskeva suomennettu kirjoitus Wittgenstein ja Heidegger ilmestyi jo vuonna 1970 kirjassa *Filosofian tila ja tulevaisuus*..

Kirjoittaja on sosiaalihammaslääketieteen professori Turun yliopistossa.